

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับชาติพันธุ์ในจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้ การเลือกชุมชนที่เหมาะสมกับการวิจัย การศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดลำพูน การกำหนดจำนวนประชากร การสุ่มตัวอย่างประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การเลือกชุมชนที่เหมาะสมกับการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกทำในระดับจังหวัดเพราะมีขนาดชุมชนที่สามารถศึกษาวิจัยอย่างละเอียดได้ ส่วนสาเหตุที่เลือกจังหวัดลำพูนนั้น ผู้วิจัยคำนึงถึงความเหมาะสมหลายประการ ดังนี้

3.1.1 ผู้วิจัยต้องการชุมชนที่มีภาษาพูดในชุมชนเป็นจำนวนมาก และประชากรต้องมีความสามารถในการพูดได้หลายภาษาอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งชุมชนต้องมีการผสมกลมกลืนกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไว้ด้วยกัน เนื่องจากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยในระหว่างวันที่ 1-30 เมษายน 2546 พบว่า จังหวัดลำพูนมีภาษาที่พูดภายในจังหวัดรวม 8 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยเชียงใหม่ ภาษาไทยลำพูน ภาษายอง ภาษาลื้อ ภาษามอญ ภาษาปะกาเกญอและภาษาโพรง แต่เดิมผู้วิจัยไม่เห็นความแตกต่างระหว่างภาษาปะกาเกญอกับภาษาโพรง จึงเรียกรวมกันว่า "ภาษากะเหรี่ยง" หลังจากสำรวจข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงพบว่ากลุ่มปะกาเกญอและโพรงเป็นคนละกลุ่มกัน เนื่องจากมีชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกตัวเองต่างกัน แม้ในด้านภาษาศาสตร์ ทั้งสองกลุ่มอาจถือว่าเป็นกลุ่มภาษาเดียวกันและอาจจัดให้เป็นภาษาย่อยของภาษากะเหรี่ยง งานวิจัยนี้จึงแบ่งกลุ่มกะเหรี่ยงในจังหวัดลำพูนเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปะกาเกญอและกลุ่มโพรง ดังนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจึงเพิ่มจาก 7 กลุ่มเป็น 8 กลุ่ม

3.1.2 ชุมชนที่ทำการวิจัยควรเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีพื้นที่น้อย จำนวนครัวเรือนและประชากรไม่มากเกินไปนัก มีการตั้งครัวเรือนอยู่เป็นกลุ่มไม่กระจัดกระจาย สามารถติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชนได้สะดวก จุดเก็บข้อมูลทั้ง 16 จุดในจังหวัดลำพูนเป็นชุมชนที่ล้วนแต่มีคุณสมบัติในข้อนี้ทั้งสิ้น (ดูแผนที่ในภาคผนวกประกอบ)

ดังนั้นการศึกษาประชากรของแต่ละกลุ่ม จากพื้นที่วิจัยซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์นั้นอาศัยอยู่ ผู้วิจัย จึงกำหนดจุดเก็บข้อมูล 16 จุด ดังนี้

1) กลุ่มไทยกลาง ในทุกอำเภอ ยกเว้นอำเภอเมืองลำพูน

เนื่องจากผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์การใช้ภาษานอกเขตเทศบาล เป็นการใช้ภาษา ในชุมชน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างจึงจำเป็นต้องอยู่นอกเขตเทศบาล หรือเป็นกลุ่มตัวอย่างที่กระจายกัน อยู่ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดลำพูน

2) กลุ่มไทยเชียงใหม่ ในอำเภอเมืองลำพูน

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาไทยเชียงใหม่เป็นภาษาแม่ มีการตั้งถิ่นฐานเป็น กลุ่มที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองอย่างหนาแน่น

3) กลุ่มไทยลำพูน ในอำเภอแม่ทาและอำเภอเมืองลำพูน

เนื่องจากผู้วิจัยต้องการให้มีการกระจายของกลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาไทยลำพูนเป็น ภาษาแม่ จึงเลือกเก็บข้อมูลใน 2 อำเภอ ของจังหวัดลำพูน

4) กลุ่มยอง ในอำเภอป่าซางและอำเภอบ้านธิ

เนื่องจากในอำเภอป่าซางมีกลุ่มยองตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมากและเป็นของกลุ่มแรก ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่มานานหลายร้อยปี (วิไลภรณ์ ศรีป่าซาง, 2536: 1) จึงเป็นประโยชน์ในการ สอบถามข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ส่วนกลุ่มยองตำบลห้วยยาบในอำเภอบ้านธิ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็น กลุ่มของกลุ่มเดียวที่อยู่ร่วมกับกลุ่มลื้อตำบลบ้านธิในอำเภอบ้านธิ ซึ่งบอกผู้วิจัยได้อย่างชัดเจนว่า ตนเป็น "ยอง" ไม่ใช่ "ลื้อ" ทั้งที่สองกลุ่มนี้มีลักษณะทางภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกันมาก ผู้วิจัยคิดว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจจึงเลือกเก็บข้อมูลในทั้ง 2 จุดนี้

5) กลุ่มลื้อ ในอำเภอบ้านธิ

เนื่องจากในจังหวัดลำพูนมีกลุ่มลื้อเพียงกลุ่มเดียว คือ กลุ่มลื้อที่อาศัยอยู่ในตำบล บ้านธิ อำเภอบ้านธิเท่านั้น

6) กลุ่มมอญ ในอำเภอป่าซาง

เนื่องจากในจังหวัดลำพูนมีกลุ่มมอญเพียงกลุ่มเดียว คือ กลุ่มมอญที่บ้านหนองคู ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซางเท่านั้น

7) กลุ่มปะกาเกอญอ ในอำเภอลี้และอำเภอแม่ทา

เนื่องจากกลุ่มปะกาเกอญอส่วนใหญ่พบใน 3 อำเภอของจังหวัดลำพูน ได้แก่ อำเภอ ทุ่งหัวช้าง อำเภอลี้และอำเภอแม่ทา ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มปะกาเกอญอในอำเภอลี้และอำเภอแม่ ทา เนื่องจากมีจำนวนกลุ่มปะกาเกอญอมากกว่าอำเภอทุ่งหัวช้าง (ศุภย์สงเคราะห์ชาวเขาจังหวัด

ลำพูน, 2545) ผู้วิจัยคิดว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจจึงเลือกเก็บข้อมูลในทั้ง 2 จุดนี้

8) กลุ่มโพรง ในอำเภอทุ่งหัวช้างและอำเภอบ้านโฮ่ง

เนื่องจากกลุ่มโพรงในอำเภอทุ่งหัวช้างและอำเภอบ้านโฮ่งมีการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มไทยลำพูน ไทยเชียงใหม่ และกลุ่มยอง มากกว่ากลุ่มโพรงที่อำเภอลี้ (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2546) ซึ่งตรงกับคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในงานนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลในทั้ง 2 จุดนี้

3.2 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดลำพูน

หลังจากที่ผู้วิจัยทำการคัดเลือกจังหวัดลำพูนและจุดเก็บข้อมูลทั้ง 16 จุดในจังหวัดลำพูนแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดลำพูน โดยการสัมภาษณ์และขอเอกสารข้อมูลต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน รวมทั้งจากประชากรในจุดเก็บข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังทำการสำรวจด้วยตนเอง โดยการออกสำรวจและสุ่มตัวอย่างครอบครัวรวม 5 ครอบครัวในแต่ละชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อ-สกุล ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของสมาชิกแต่ละคน จำนวนภาษาและภาษาที่พูดได้ รวมทั้งภาษาที่ใช้ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว และข้อมูลอื่นๆ เกี่ยวกับครอบครัว โดยจะบันทึกข้อมูลทั้งหมดดังกล่าวลงในแบบสำรวจครอบครัว แล้วเรียงข้อมูลตามลำดับการเก็บข้อมูลก่อน-หลังในจุดที่เก็บข้อมูล

3.3 การกำหนดจำนวนประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดให้คุณสมบัติ 3 ประการ เป็นตัวแปรสำคัญในการเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของประชากรในจังหวัดลำพูน คือ กลุ่มชาติพันธุ์ อายุ และระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานในจังหวัดลำพูน โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกประชากร ดังนี้

3.3.1 กลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากประชากรในจังหวัดลำพูนมีการใช้ภาษาแม่ที่ต่างกัน ผู้วิจัยจึงแบ่งกลุ่มของกลุ่มตัวอย่างตามภาษาแม่ได้ 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มไทยกลาง กลุ่มไทยเชียงใหม่ กลุ่มไทยลำพูน กลุ่มลื้อ กลุ่มยอง กลุ่มมอญ กลุ่มปะกาเกอญอและกลุ่มโพรง

3.3.2 อายุ ผู้วิจัยได้กำหนดอายุของประชากรคือ ต้องอายุมากกว่า 45 ปีขึ้นไป โดยเริ่มตั้งแต่อายุ 45 ปีขึ้นไป เนื่องจากเป็นช่วงอายุที่สามารถให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

ความล้าในชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ได้แก่ การมองตัวเองว่าเป็นกลุ่มใด รวมถึงความเชื่อ ค่านิยม ทักษะ การมีส่วนร่วมในประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น

3.3.3 ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน กรณีกลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาเป็นคนลำพูน ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นจุดเก็บข้อมูลเป็นเวลาไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของอายุ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาเป็นคนอื่น ต้องมีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่เป็นจุดเก็บข้อมูลไม่น้อยกว่า 23 ปี

สำหรับตัวแปรเพศและการศึกษา ผู้วิจัยไม่ถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยจึงถือว่าไม่มีความต่างในตัวแปรดังกล่าว

ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงศึกษาภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์ โดยศึกษาภาษาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จากการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ตามภาษาที่กลุ่มนั้นพูด ได้แก่

- 1) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทยกลาง ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มไทยกลาง"
- 2) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทยเชียงใหม่ ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มไทยเชียงใหม่"
- 3) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทยลำพูน ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มไทยลำพูน"
- 4) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษายอง ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มยอง"
- 5) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาลื้อ ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มลื้อ"
- 6) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษามอญ ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มมอญ"
- 7) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาปะกาเกอญอ ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มปะกาเกอญอ"
- 8) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาโพรง ผู้วิจัยเรียกชื่อตามภาษาที่พูดว่า "กลุ่มโพรง"

จะเห็นได้ว่า ภาษาของกลุ่มไทยกลาง ไทยเชียงใหม่ ไทยลำพูน ยอง และลื้อ เป็นภาษาตระกูลไท โดยภาษาไทยเชียงใหม่และภาษาไทยลำพูนเป็นภาษาย่อยของภาษาไทย ในทำนองเดียวกัน ภาษาปะกาเกอญอและภาษาโพรงอาจจัดเป็นภาษาย่อยของภาษากะเหรี่ยง แม้ว่าเจ้าของภาษาจะมองว่าพวกเขามีอัตลักษณ์ที่ต่างออกไป ดังนั้นประเด็นเรื่องภาษาและภาษาย่อยมีความซับซ้อน แม้ว่าในด้านภาษาศาสตร์จะจัดภาษายองและภาษาลื้อเป็นภาษาย่อยของภาษาเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงเจ้าของภาษากลับรู้สึกว่าเป็นคนละกลุ่ม โดยผู้พูดภาษาลื้อในจังหวัดลำพูน จะไม่เรียกตัวเองว่าเป็นยอง เช่นเดียวกับกรณีของภาษาไทยและภาษาลาว ซึ่งในด้านภาษาศาสตร์จัดให้เป็นภาษาย่อยของภาษาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงแบ่งกลุ่ม

เจ้าของภาษาเหล่านี้ออกเป็น 8 กลุ่ม เพื่อแยกกันอย่างชัดเจนซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

3.4 การสุ่มตัวอย่างประชากร

ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) กล่าวคือ ผู้วิจัย กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการไว้ ตามหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังที่กล่าวไว้แล้ว จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยคัดเลือกสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทั้ง 3 ข้อ ดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ 3.3

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง รวม 80 ชุด แบบสอบถามนี้ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด ซึ่งสามารถใช้บันทึกข้อมูลเพิ่มเติมได้ แบบสอบถามแต่ละชุด ประกอบด้วยคำถาม 4 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บอกภาษา
- ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ
- ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์
- ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสำนึกทางชาติพันธุ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บอกภาษา ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้ ชื่อ-นามสกุล กลุ่มชาติพันธุ์ อายุ การศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนาเดิม ที่อยู่ปัจจุบัน สถานภาพการสมรส ความสัมพันธ์ในครอบครัว จำนวนภาษาและภาษาที่พูดได้และกลุ่มชาติพันธุ์ของบิดา-มารดา และคู่สมรส (ถ้ามี)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ ของผู้บอกภาษาแบ่งออกเป็น 2 สถานการณ์คือ การใช้ภาษาในชุมชนและการใช้ภาษานอกชุมชน

- 1) การใช้ภาษาในชุมชน ประกอบด้วยแวดวงการใช้ภาษา ดังนี้
 - การใช้ภาษากับสมาชิกในครอบครัว
 - การใช้ภาษากับเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน
 - การใช้ภาษากับคนแปลกหน้า
 - การใช้ภาษากับพระที่วัด
 - การใช้ภาษากับครูที่โรงเรียน
 - การใช้ภาษากับตำรวจที่สถานีตำรวจ
 - การใช้ภาษากับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย
 - การใช้ภาษากับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล

- 2) การใช้ภาษานอกชุมชน ประกอบด้วยแวดวงการใช้ภาษา ดังนี้
 - การใช้ภาษากับเจ้าหน้าที่ของรัฐในที่ว่ากรมประจำอำเภอ
 - การใช้ภาษากับประชาชนทั่วไปในที่ว่ากรมประจำอำเภอ
 - การใช้ภาษากับแพทย์และพยาบาลที่โรงพยาบาลลำพูน
 - การใช้ภาษากับประชาชนทั่วไปที่โรงพยาบาลลำพูน
 - การใช้ภาษากับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ศาลากลางจังหวัดลำพูน
 - การใช้ภาษากับประชาชนทั่วไปที่ศาลากลางจังหวัดลำพูน
 - การใช้ภาษากับแม่ค้าในตลาดสดเทศบาลเมืองลำพูน
 - การใช้ภาษากับประชาชนทั่วไปที่ตลาดสดเทศบาลเมืองลำพูน
 - การใช้ภาษากับพระสงฆ์ที่วัดพระธาตุนริญไชย
 - การใช้ภาษากับประชาชนทั่วไปที่วัดพระธาตุนริญไชย

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลำพูน ประกอบด้วย การเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกโดยกลุ่มเดียวกัน และการเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกโดยกลุ่มอื่น

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสำนึกทางชาติพันธุ์ ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลระดับความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ การเล่าประวัติบรรพบุรุษหรือผู้อาวุโสในท้องถิ่น

การบอกชื่อและเล่าเรื่องเพื่อนสนิทในกลุ่มเดียวกัน ชื่อเครื่องแต่งกายประจำท้องถิ่น ชื่อประเพณี และการบอกชื่ออาหาร รวมทั้งขั้นตอนการทำอาหารประจำท้องถิ่น

3.6 การเก็บข้อมูล

3.6.1 วิธีการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลตามวิธีการและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้คำถามจากแบบสอบถามตอนที่ 1 ดังกล่าวข้างต้น

2) สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเลือกภาษาตามสถานการณ์การใช้ภาษาทั้งในชุมชนและนอกชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 ในที่นี้เป็นการสัมภาษณ์ภาษาที่เลือกใช้พูดในสถานการณ์การใช้ภาษาเมื่อพูดกับบุคคลต่างๆ ภาษาที่เลือกใช้หมายถึงภาษาที่มีการใช้มากที่สุดในสถานการณ์ต่างๆ เมื่อพูดกับคนอื่น ซึ่งอาจมีการใช้ภาษาเดียวหรือหลายภาษาก็ได้ โดยทุกภาษาที่มีการใช้ ผู้วิจัยถือว่ามีความถี่เท่ากับ 1 ครั้ง สำหรับการใช้นอกชุมชน ได้แก่ การใช้ภาษากับคนแปลกหน้าหรือคนที่ไม่รู้จักมาก่อน ผู้วิจัยได้พิจารณาเฉพาะภาษาที่กลุ่มตัวอย่างพูดกับคนแปลกหน้าหรือคนที่ไม่รู้จักก่อนเป็นสำคัญ

ขณะที่ทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องลงในแบบสอบถาม ได้แก่ จำนวนภาษา การเลือกใช้ภาษากับผู้วิจัยและการให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากแบบสอบถาม เช่น ความเชื่อ ทศนคติและประสบการณ์ส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมการใช้ภาษาของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเป็นข้อสนับสนุนผลการศึกษาที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างอีกด้วย

3) สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลำพูน โดยผู้วิจัยได้บันทึกเสียงผู้พูดภาษาเหล่านี้เป็นภาษาแม่ ได้แก่ ผู้พูดภาษาไทยกลาง ภาษาไทยเชียงใหม่ ภาษาไทยลำพูน ภาษายอง ภาษามอญ ภาษาลื้อ ภาษาปะกาเกญอและภาษาโพรง โดยมีความยาวประมาณ 8 นาที จากนั้นผู้วิจัยได้ตั้งคำถามว่าภาษาดังกล่าวเป็นภาษาใดและพูดโดยกลุ่มใดตามลำดับ

4) สัมภาษณ์เกี่ยวกับระดับความสนิททางชาติพันธุ์ ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ ประวัติของบรรพบุรุษหรือผู้อาวุโส ชื่อเพื่อนสนิทหรือคนรู้จักในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ชื่อเครื่องแต่งกาย ชื่อประเพณี ชื่ออาหาร รวมทั้งขั้นตอนการทำอาหารอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม

3.6.2 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

หลังจากได้กำหนดคุณสมบัติของประชากร ทำการสุ่มตัวอย่างและจัดเตรียมเครื่องมือแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม 3 ระยะ ดังนี้

- 1) ระยะที่ 1 เดือนเมษายน 2546 สํารวจเส้นทางและข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจังหวัดลำพูนเพื่อกำหนดเก็บข้อมูลในจุดเก็บข้อมูล
- 2) ระยะที่ 2 เดือนกรกฎาคม 2546 เก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างทั้งหมดทุกกลุ่มชาติพันธุ์
- 3) ระยะที่ 3 เดือนธันวาคม 2546 เก็บข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

3.6.3 ปัญหาในการเก็บข้อมูล

1) ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้บอกภาษา เนื่องจากการเก็บข้อมูลในระยะที่ 1 เดือนกรกฎาคม อยู่ในช่วงฤดูฝนและลำไยเริ่มให้ผลผลิต ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนจังหวัดลำพูนประกอบอาชีพปลูกลำไย รับจ้างเก็บลำไยและแกะลำไย ดังนั้นชีวิตประจำวันส่วนใหญ่จึงอยู่ตามสวนลำไย โดยออกบ้านแต่เช้าตรู่และกลับมาในเวลาพลบค่ำ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุ เพราะนอกจากจะเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานอยู่ที่บ้านแล้ว ยังสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกชื่อภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้ประสบการณ์ส่วนตัวได้อย่างน่าสนใจ

2) ปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาแต่ละคนจำเป็นต้องใช้เวลานานพอสมควรและกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนต้องมีความอดทนสูง เนื่องจากมีแบบสอบถามหลายตอนและคำถามในแต่ละตอนค่อนข้างละเอียดและซับซ้อน กลุ่มตัวอย่างต้องใช้เวลามากในการคิด พิจารณาหรือตัดสินใจ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงความคิดเห็น ประสบการณ์และความเชื่อส่วนบุคคลเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา

3.7 การจัดระเบียบข้อมูล

หลังจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่บันทึกข้อมูลต่างๆ ของผู้บอกภาษาไว้ มาจัดระเบียบข้อมูลดังนี้

3.7.1. แยกกลุ่มข้อมูล ตามภาษาพูดของกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้พูดภาษาไทยกลาง ภาษาไทยเชียงใหม่ ภาษาไทยลำพูน ภาษาปะกาเกอญอ ภาษาโพรง

ภาษามอญ ภาษายอง และภาษาลื้อ

3.7.2. จากข้อ 1. แยกเป็นกลุ่มย่อยตามจุดเก็บข้อมูลทั้ง 16 จุด (รายละเอียดดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.1.2)

3.7.3. จากข้อ 2. นำข้อมูลแต่ละกลุ่มมาจัดเรียงใหม่ตามลำดับการสัมภาษณ์ จากคนแรกจนถึงคนสุดท้าย รวมทั้งหมด 80 คน หรือ 5 คนต่อจุดเก็บข้อมูล 1 จุด

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากจัดระเบียบข้อมูลออกเป็น 16 กลุ่มข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลของประชากรทีละกลุ่ม โดยนำข้อมูลของทุกรายการมานับความถี่ การวิเคราะห์เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง (ข้อมูลส่วนตัว) การวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาและภาษาย่อยตามสถานการณ์ (การใช้ภาษาและภาษาย่อยภายในชุมชนและภายนอกชุมชน) การเรียกชื่อภาษาและชาติพันธุ์โดยกลุ่มเดียวกันและกลุ่มอื่น และระดับความสำนึกในชาติพันธุ์ ตามลำดับ

3.8.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บอกภาษา

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลส่วนตัวของประชากรแต่ละกลุ่ม มานับความถี่ของการเรียกชื่อภาษาและภาษาย่อยที่ใช้ในครอบครัว ชื่อและจำนวนภาษาที่สามารถพูดได้ และการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของบิดา มารดาและคู่สมรส (ถ้ามี) ว่ามีการเรียกโดยใช้ชื่อซ้ำๆ กันหรือมีการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ชื่ออื่นๆ อย่างไร หลังจากนั้นเก็บข้อมูลบางรายการที่อาจเป็นประโยชน์ มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับผลการวิเคราะห์ในบางรายการ ได้แก่ การเลือกภาษาในสถานการณ์ต่างๆ การเรียกชื่อภาษาและชาติพันธุ์โดยกลุ่มเดียวกันและกลุ่มอื่น เป็นต้น

1) การวิเคราะห์การใช้ภาษาในจังหวัดลำพูน

ในการวิเคราะห์เรื่องนี้ ผู้วิจัยจะแยกวิเคราะห์ 2 ส่วน คือ การใช้ภาษาตามสถานการณ์ที่กำหนดในชุมชนและการใช้ภาษาตามสถานการณ์ที่กำหนดนอกชุมชน โดยวิเคราะห์การใช้ภาษาในชุมชนก่อน โดยเรียงลำดับการใช้ภาษาของแต่ละกลุ่มจากมากไปหาน้อยตามลำดับ จากนั้นจึงวิเคราะห์การใช้ภาษานอกชุมชน โดยเรียงลำดับการใช้ภาษาจากมากไปหาน้อยเช่นกัน และนับความถี่ของภาษาที่เลือกใช้แต่ละรายการ แล้วคำนวณหาค่าร้อยละ ผลการวิเคราะห์แสดงไว้ในบทที่ 4

2) การวิเคราะห์การเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์โดยกลุ่มเดียวกันและกลุ่มอื่น การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลำพูน ประกอบด้วยข้อมูลจาก 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภาษาไทยกลาง กลุ่มชาติไทยเชียงใหม่ กลุ่มไทยลำพูน กลุ่มยอง กลุ่มมอญ กลุ่มลื้อ กลุ่มปะกาเกณฺฐ และกลุ่มโพรง เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยผู้วิจัยจะแยกวิเคราะห์ เป็น 2 ส่วน คือ การเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกโดยกลุ่มเดียวกันและการเรียกชื่อภาษาและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกโดยกลุ่มอื่น การวิเคราะห์ให้การนับความถี่ของกลุ่มตัวอย่างที่มีความสามารถในแต่ละรายการแล้วคำนวณหาร้อยละ ผลการวิเคราะห์แสดงไว้ในบทที่ 5

3) การวิเคราะห์ระดับความสำนึกในชาติพันธุ์

การวิเคราะห์แบ่งออกตามความสามารถในการให้ข้อมูลตามรายการที่ผู้วิจัยกำหนดไว้รวม 5 ข้อ แบ่งเป็นข้อละ 5 คะแนน รายการที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ได้แก่ ระดับความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ ดังนี้คือ การเล่าประวัติบรรพบุรุษหรือผู้อาวุโสในท้องถิ่น การบอกชื่อเพื่อนสนิทในกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่าง การบอกชื่อเครื่องแต่งกายอันเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง การบอกชื่อประเพณีประจำท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง และการบอกชื่ออาหารและขั้นตอนการทำอาหารประจำท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์แสดงไว้ในบทที่ 6

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย